

Для тих, хто в палаті, він був просто Механізатор. Крайній у кутку біля дверей. Ще не оперований. Ходячий ще. А що Механізатор, то це тому, що привезли його прямісінько з поля. Від агрегата. Звідти, де простір, де жайвір у небі на світанку, і людині так легко дишеться.

А тут... Ніхто не сказав би, що його точить якась недуга. Такий здоров'як! І в палаті з'явився, ніби втілене здоров'я, ніби один із тих, про кого мовиться: людина в розквіті сил. Кремезна, осадкувата статура. Широко розгорнуті плечі, в'язи атлета. Міцне, з крутим підборіддям обличчя все жарко горить, і шия та груди з-під розстебнутої сорочки теж горять, мовби шкіра ще зберігає на собі шпаркий пал польових вітрів. Тільки постійна тужливість погляду й розлита в очах якась пташина жовтизна змушують думати, що в руки медицини Механізатор потрапив не випадково.

Ніякої паніки, ніякого в ньому страху. Суворо зімкнуті вуста виказують упертість вдачі. Небагатослівний він.

Коли однопалатники питають, чи боїться йти під ножа, відповідає глухо:

— Більше разу не вмереш.

— Цей витримає,— каже од вікна худий, як тріска, Кібернетик.

Механізатор кидає ледь чутно, ніби сам до себе:

— Мушу витримати.

А тільки ж чому в очах за тією розливою жовтизною так повно туги, туги?

Операція призначена, але до неї він ще має часу добу чи й дві. Отже, поки що вільний. Дозволяється йому блукати по всьому корпусу. Зустрічає студентів у білих лікарняних халатах. Мало що встигає збагнути степовик з їхніх учених темпераментних розмов, але ота рішучість у ході, молода відвага в очах впливають на нього заспокійливо.

Призначених на операцію провозять візочками до тієї кімнати, де все таємниця тайн. По якомусь часі, буває, досить тривалому, виходять звідти хірурги, мовчазні, аж злі, зрошені потом, скуті напругою: тільки-но розтинали людину, зазирали в таке її недозволенне, глибоко приховане, куди зроду-віку ніхто не зазірав.

"Отже, ти не боїшся?"

"Мушу витримати".

Батько-сапер, що поліг на Дніпрі у ніч форсування, ніби звідкись, із найтяжчих ночей своїх, подає голос: "Тримайся, сину. Ми з тих, кому треба завжди триматись..."

Хірурги, що й досі не очунялись після своєї праці, сидять як вичавлені, мовчки курять в кінці коридора біля акваріума. Посхилялись лобами один до одного, понурились і смалять, смалять, знімаючи з себе напругу. Точнісінько як хлопці-механізатори, коли в осінню негоду, намордувавшись з плугами біля агрегата, зберуться, нарешті, в польовім вагончику на свій тяжкий перекур і вовчитимуться по кутках, понуро слухаючи, як вітер шарпає опалубку та дощ холодно тарабанить об дах.

Як ще багато тяжкого на світі! Хіба думалось коли, що десь за твоїми голубими полями, за твоїми стосили-ми буднями існують такі величезні скопища вражених недугами людей, намучених, настражданих, котрі благально медикам в очі зазирають у чеканні чуда... І що такої смертельної виснаги зазнають ці ось фахівці дипломовані, яким ти

довіришся в свій найтрудніший час, бо це ті, чиє покликання і чия доля боротися й боротися за людські життя...

Коли хірурги підуть, Механізатор сам займе їхнє місце біля акваріума; екзотичні рибки, червонопері та зовсім золоті, ніколи не бачені ним, снують між водоростями за склом у своєму маленькому тропічному морі. Плавають, весело грають у воді, не почувавши, що опинились у неволі, що якісь, може, риб'ячі хвороби чигають і на них. А може, такі створіння не знають хвороб? Принаймні, поки що мають усе необхідне для цілком вдоволеного існування: водичка, пісок на дні, водорості якісь химерні, не з тутешніх озер. А коли треба, з'явиться чергова сестра, особа накрохмалена, білосніжна, і, усміхаючись, спеціального харчу їм звверху сипне, якогось риб'ячого комбікорму... Живи, мале, золотопере! Створила тебе природа, щоб ти горя не відало...

— Ніхто не знає, з яких морів ці рибки,— озветься привітно медсестра до Механізатора.— Десь із таких, мабуть, далеких, що чи й круїзи наші туди дістають?

— Мабуть, що так.

Годинами блукає Механізатор по корпусу, а коли ніч настане і сон прийде в палату, степовикові й тоді несила буде влягати на ліжку; важко буде йому слухати стогони сусідів і себе стримувати, щоб не випустити з грудей затиснутий усередині стогін... Бо там горить, бо наче голодні лисиці з яруг проникли йому в самі нутрощі й роздирають, шматують усе, що там є. Бере з собою но-шпу та ще якісь болетамуючі пігулки й виходить на подвір'я, під зірки та шелестіння лип. Вахтер уже знає Механізатора в обличчя й без суперечки випускає його з корпусу, піддавшись власній великодушності.

— Це я виняток тобі роблю,— скаже до Механізатора.— Бо колись і сам на ХТЗ сидів, знаю ваш хліб...

"Треба, щоб Даринка гостинця якогось йому привезла,— позначить у думці для себе Механізатор,— бо не трояка ж сунути цьому приятелю за його люб'язність, та й не вмієш ти, щоб трояка,— нема такого досвіду..."

Липи шелестять, зірки змигують над телевізійною вежею, птах у листі десь сонно протуркотів,— чи не горлиця польова залетіла з лісосмуги?

Дивна річ: наче вперше йому відкриваються оці ночі з темними шатрами лип, з мигтінням зірок, з віддаленим потужним гудінням міста. Сила-силенна зірок у небі, як казали, душ чиїхось, що колись, можливо, на землі були, а тепер цілими сузір'ями позбивались у свої небесні зоряні роди-племена... Є люди, що добре знають небо,— штурмани, навігатори... Он серед космосу кетягом акацієвого цвіту завис Волосожар... Крім нього та ще відомого тобі Воза, є ще сузір'я Лебеда, і Волопаса, і Жирафи, але де вони? Волосожаром та Возом обмежується твоє знання Всесвіту, їх тільки і впізнавав у свої трудові, з такими довгими гонами ночі... Хто там тепер біля твого керма, доки ти тут, у самотнім чеканні чуда? Сергійко все просився: "Візьміть, тату, з собою в нічну зміну, я не засну",— тільки ж рано тобі ще, синоньку, твоє від тебе не втече...

Поміж липами, де блищить після зливи калюжа, двоє каченят прищухли, тих самих, вчорашніх, диких! Приблукалися звідкись, якимось десятим чуттям вловили, що їх тут ніхто не покривдить, і прижилися, обвиклись, знайшовши притулок біля людини. Як вони втямили, який інстинкт їм підказав, що людина, котрій болять, спроста не покривдить, бо в такому стані сама добрішою стає до всього живого? І Механізатора ці дикунці не'лякаються, тільки перекрякнулись про щось між собою, коли він зупинився неподалік від них. Тривогу виявили, але не втекли, не залишили обраного місця. А як же їх полохано там, у його краях, коли, бувало, хлопці, зібравшись цілим товариством, видобувались на полювання. Частіше мотоциклами, а в негоду, то навіть і трактором ухитрялись,— поженуть, а там будь-що-будь! Ні, не до жалю було там, де шаленіли веселощі, де справляв банкет буйний мисливський азарт! Чи залізо, чи гніздо — одна йому шана... Буде потім від голови нагінка за

самовільно взятий трактор, наслухаєшся і вдома докорів від своєї Даринки, коли повернешся забрьоханий та неабияк захмелілий, адже не келешки берете на полювання, а тільки гранчасті,— свій був у цьому механізаторський шик. Ніби потьмарення находило: все, що літає, ставало для вас мішенню, чули тільки бабахання в очеретах та скрики під-ранків, що заплутались десь у траві. Гвалти, метушня, спалахи полум'я над очеретами,— окрім цього, здається, й не бачив нічого, ніжності ночі не чув. А тепер от хотілось би присісти та й рукою погладити цих заблуд-лих сюди каченят, що так по-рідному туляться одне до одного, неляжливо, незворушно зацухли за крок від твоєї ноги.

І небо з зірками таке, наче дотепер його й не бачив, і ці липи-красуні, що їхньої краси, здається, ніколи й не помічав. Невже треба було стільки перемучитись — і вдома, і на роботі під час нападів хвороби, і в цих лікарнях, волаючих людським болем ночах,— щоб бодай трохи прозріти, щоб спромогтись помічати якісь звичайнісінькі, проте безмірно прекрасні речі, що ними наповнено цей живий довколишній світ?

Сів на лаву неподалік каченят, дививсь на темну лікарняну браму, замкнену на ніч. Незабаром має приїхати його Даринка. Залишить дітей на матір, випросить у голови газика-всюдихода (відмови не буде) і стрімголов примчить сюди, на це таке гірке побачення. Підкине харчів домашніх, хоч вони тобі зараз і ні до чого. Напередодні вдалось зв'язатися з конторою по телефону, просив передати Дарині, коли їхатиме, хай прихопить із ферми свій білий халат, один із тих, що їх, як спецодяг, видають дояркам для роботи; там, на фермі, халатів достатньо, а тут... Виявляється, Дарина сама про це подумала, "вона у вас винахідлива", так йому контора відповіла. Отже, тепер її у фермівській одежі не стануть затримувати вахтери, вважатимуть, що це новенька сестра чи санітарка з'явилася для поповнення тутешнього медперсоналу.

Даринка — ось хто був для нього найдорожчий у світі! Ну й мама, звісно, ну й діти, розуміється, але ж Даринка... Що тут казати: вона ще більше розкрилася в ці важкі для них дні. Виявилась такою молодчиною,

така смілива, рішуча, це вона, коли йому стало зовсім кепсько, перша й наполягла, щоб не в медпункті його тримати, а негайно відправити до міста в найкращий інститут, де апаратура, де професори!.. Після її відвідин йому щораз ніби легше, бо вірить вона, як ніхто, що все обійдеться, що чудо таки має статись... Ах, Дарин-ко, Даринко! Добре, що не чуєш ти, як хворі лаються ночами в палаті, останніми словами обзивають тих, що ракет та всякої гидоти для смертовбивства повинаходили, а рятівних, може, найпростіших ліків для людини винайти не можуть... Даринко, горлице моя...

Схилився на руку, на хвильку поринув у дрімоту, і одразу ж дружина йому приснилась: ніби десь полем женеться він за нею, за дівчиною, біжать обоє хлібами високими, ось-ось, здається, наздожене, але вона все втікає та раз у раз озирається сміючись,— молода-молода, тугогруда, чорноброва, тільки чомусь... зовсім сива!.. Прокліпнувся в тривозі: що б то значило? Як витлумачити цю тайну сну? Не дуже вірив у сни, як і в інші забобони, а ця втікаюча його любов, молода, ніби в дівочтві, вислизаюча з рук Даринка, що так звабливо сміється, хоч зовсім сивою зробило її миттєве сновидіння,— яку воно своєю з'явою йому вість подає?

Може, це знак, що Даринка вже в дорозі, десь крізь ніч мчить сюди полями, несучи йому свою радісну віру в чудо? Що він їй скаже при зустрічі? Чи знайде якісь особливі, рідкісні слова, слова найвищої ніжності, що їх давно не чула від нього Даринка?

А виявляється, були вони в ньому, були. Ось і зараз знаходились в душі до неї такі звертання юнацькі, далекі, і кожного з дітей називав тут під липами зовсім не звичними для нього пестливими іменнячками. Вдома до ніжностей вдавався лиш зрідка, бо після жнив'яного дня, коли тіло втомою гуде, після осінніх плугів, коли всі радикалїти лізуть до тебе в кабїну, коли, мов потовчений, приплентаєшся до хати, яка там уже буде охота до пустощів, борюкань з дітьми, до зазирань у шкільні зошити, а тим паче до вглядань у розкриті до тебе такі складні, не зовсім уже тобі й зрозумілі дитячі душі. О, як хотілось би йому зараз зробити щось добре, приємне і тій, і тому, і тому!.. Віднині, як повернеться звідси,

ніколи мамі слова накриво не скаже, і Даринчині нерви берегтиме, не образить її й на крихту, навіть сп'яна не приревнує до того шалапутного зоотехніка,— хай танцює собі з ним на весіллях, скільки хоче, адже знаєш, що душа її повністю належить тобі, що підстав для ревнощів в тебе нема ніякісіньких... І Сергійка братиме в поле з собою, щоб не відбити охоти в хлопця... Взагалі докорінно змінить відтепер він усе своє життя! Переламає, переінакшить свою натуру, поверне її на всі сто вісімдесят у кращий бік! Допалить оті сигарети — і все, могила. І до чарки не доторкнеться, хіба як уже невикрутка, пепсі-коли сьорбне абощо. І на полювання ані руш. Тільки повернеться після операції, викине геть і рушницю. Ні, краще під прес у майстерні, щоб аж захрущала! Хай, нарешті, птахи на Бродщині та в Чари-Комишах відсвяткують це твоє вирішення. Щоб не сталося так, як із тим директором із-за Ворскли, що жодного полювання не пропускав, щоразу півгазика додому віз, а як вдарило інфарктом раз та вдарило вдруге, то тепер він, колишній гроза дичини, кажуть, виїжджає на угіддя лише формально, лише для абитак! Стане десь серед лугів і жде, щоб яка-небудь пташина над головою перелетіла, щоб хоч крилом щось живе прошуміло над ним... Годинами, буває, жде у своїм відкритім газику, та все намарне, а тоді схилиться головою на руки та й затужить, неборака. "Ніякі птиці не летять на мене: ні крижні, ні тарахтани, ні навіть бекасята! А мені ж, мої любі, та хоч би ще раз подивитись на вас!..."

Сидячи під липами, всяких дум за ніч передумає Механізатор, і лиш перед досвітком, коли його покличуть, зайде до корпусу, тихенько переступить поріг палати.

— О, степова душа вернулась... А ми думали, що ти від ножа світ за очі втік!

— Не з тих, що тікають...

— Свою вірну виглядати ходив?

На це Механізатор не стане відповідати.

А Дарина його тим часом уже близько. Оскільки ж газик саме стояв на ямі, то іншим транспортом добулась, надійнішим: зійшовши з нічного поїзда, не чекаючи, доки підуть перші трамваї, пішки тепер крокує за багато кварталів до знайомого їй корпусу, що, новий, недобудований, Сіріє горішніми, ще не заселеними шлакоблоками серед темного парку.

За час відвідин Даринка навчилася хитрощів, призвичаїлась до тутешніх порядків, тож прямує вона з своїми гостинцями не до парадного, як декотрі з відвідувачів, а вслід за машиною "швидкої допомоги" прослизає попід брамою на внутрішнє подвір'я, щоб уже тут, за спиною корпусу, чекати повного досвітку. Тепер, нарешті, спочине, влаштувавшись на лавці біля тієї калюжки, де прижилися двоє диких каченят — качечка й селезень... В їхньому сусідстві, під розкотистою липою, Даринка поснідає, заодно й птахів погодує крихтами, уважно спостерігаючи, як ловлять вони харч, а потім пробують пірнати на міліні, кумедно водичку носами фільтрують... А тим часом світає, меншає в парку нічних тіней. Коли ж небо ранково маками зацвіте над містом, жінка підведеться, стане роззиратись, кмітливо шукаючи способу, як їй найкраще прослизнути до корпусу. Треба не так, а отак. Не звідси, а звідти... Від вахтера навряд чи можна чекати милосердя, мабуть, і рідної жінки б не пустив, а ось, якщо знайома ліфтерка заступить на зміну, тоді інша річ... Крім того, ще ж маєш і спецодяг фермівський при собі.

Несперечливий, покладистий натурою Механізатор, однак, посварився перед операцією з персоналом: навідріз відмовився лягти на лікарняний візок. Навіщо, мовляв, ця комедія, адже він ходячий, сам здатен дійти до операційної.

— Ні, ми просимо вас лягти,— настійливо умовляли його.— У нас таке правило.

— Формалісти ви з своїм правилом... Смішно ходячого везти на коліщатах,— сердився він,— комедія та й годі.

— І все-таки ми наполягаємо. Не опирайтесь, будь ласка, інакше...

— Що — інакше?

— Матимем неприємності через вас... Роздумував довго, а вони все чекали.

— Гаразд, зроблюся немовлям,— буркнув, лягаючи.— Везіть. Просто сміхота,— і нахмурився ще більше.

Невдовзі після того, як він, укладений, вкритий простирадлом, в супроводі сестер зник за дверима операційної, в коридорі з'явилася ще одна, схожа на медсестру чорноброва смаглійка в білосніжнім халаті, що в ньому тільки пильне вахтерське око могло б вгадати один з тих молочарських халатів, що їх одягають на фермах доярки. В кінці коридора, прищухнувши за високою пальмою, що з дубової діжки вигналась аж до стелі, стояла Даринка перед акваріумом — сама увага, біль, настороженість. Зараз ні рибок червоноперих не бачила, ні сигаретних недопалків, натоптаних у пальмовій діжці, не чула кроків чиїхось по коридору — і поглядом блискучим, і всім єством, здавалось, прикипіла до дверей операційної. Дослухалася, чи не буде крику звідти — ні крику, ні стогону не було. Стояла так не знати й скільки, годину чи вічність, і душа їй то завмирала, то знов воскресала, і погляд все не відривався од тих непроглядних дверей, за якими невідомо що: життя чи смерть?

Незчулася, як вусатий вахтер з крижаними щілинками очей опинивсь біля неї і, ніби зловлену, запитав:

— Ти як прослизнула?

Годилось би одразу тицьнути йому троячку, але, щось втримало Даринку від цього. Як і чоловік її, вона теж досі так і не навчилася тицькати хабарі. Та, видно, що й не взяв би він, цей служака, не той момент. Тож тільки мовила стиха:

— Пробачте...

— А халат звідки?

— Це з дому,— відповіла, почуваючи себе вкрай винуватою.

— В домашньому не пускаємо!

— Ви вже дозвольте... Тут же оперують мого... Батька нашого! — аж стиха скрикнула вона.— В нас троє діток! Трієчко!

Щось було в її голосі таке щире, таке людське, що навіть цей, що вмів, як скеля, стояти перед відвідувачами, зараз мовби змилосердився трохи.

— Дивися ж тут,— сказав змирливо і, ще раз окинувши жінку холодним оком, попрямував до ліфта.

З операційної не долинали жодного звуку. Ніхто не заходив туди, ніхто не виходив звідти. Хоча здавалося, ніби весь корпус дослухається до цієї найтаємничішої з кімнат, де так довго-довго відбувається щось вирішальне, страшне, нестерпно тривожне.

Нерви відвідувачки — чи ще були вони, чи вже й вони зааніміли, згоріли від болю... З'явилась по якомусь часі старенька ліфтерка, Даринчина покровителька, пояснила, що тут, мовляв, близько від операційної, стояти не дозволяється, треба перейти ген туди, в протилежний кінець коридора.

— Іду, іду,— одразу згодилася Даринка й слухняно рушила за ліфтеркою.

Та тільки вони ступили кілька кроків по коридору, як двері операційної відчинилися, і Даринка, сполохано озирнувшись, з якимось грудним стогоном кинулась — через усі заборони та правила — хірургам навстріч. З ходу, з лету, дивним чином вгадала саме того, котрий був їй потрібен. Білий ковпак, та великі окуляри, та зле, перевтомлене, з впалими щоками обличчя.

— Це ви — професор?

Окуляри сердитими іскрами зблиснули на неї.

— А ви хто?

— Я — дружина! Цього, що у вас... що ви... У нас троє діток!.. Трієчко!

Це був найсильніший з усіх можливих її аргументів, а водночас і благання, поклик, щоб його було врятовано, відволовано, щоб він жив.

Професор скинув із себе маску офіційності, хоча голос його ще й зараз був невдоволений:

— Ми зробили все, що могли. Навіть більш... Але ми не боги!

Хірург хотів іти, однак вона опинилася перед ним:

— Ні, ви скажіть... Мені треба правду, правду!

— Лишається сподіватись на чудо.

І, злегка відсторонивши її, рушив, зсутулений, до акваріума, добуваючи на ходу сигарети.

Котрийсь молодший, певне, з його асистентів, заспокійливо нахилився до Даринчиного плеча:

— Зрозумійте, в нього теж нерви... І випадок важкий, трапляється, може, раз на віку... Але операцію він зробив блискуче!

— То — житиме?

— Ви ж чули: надіємось на чудо.

Після цього молодший теж попрямував до акваріума, де професор уже сигаретою знімав із себе напругу.

Отже, потрібне чудо. Звідки ждати його? І чи сама вона вірить у чудо? Ніколи не задумувалась над цим. Але чудо мусить існувати в природі, хоча б зрідка являться людині, і зараз воно має, має статись! Бо ж батько! Бо ж діти! І на роботі ним так дорожать! І товариші дорожать, і правління, бо такий він безвідмовний, совісний, уважливий до людей, літо й зиму коло трактора. Із тих, що не хитрують, за спини інших не ховаються, тільки себе не вміють щадити. Ні, він потрібен усім, усім! Ви повинні будь-що врятувати його, чуєте? Німо, безсловесно кричала вона до акваріума, до тих, що хмуро, як після сварки, посхилялися ковпак до ковпака в сигаретному димі.

Вдалося їй потім ублагати лікарів, щоб не виганяли її з корпусу. Допомогатиме санітаркам, постелі перестелятиме, судна носитиме, вона ж із тих, хто не цурається ніякої, найчорнішої роботи. Дозволено було їй ночувати в кінці коридора на стільцях. Сприйняла цей дозвіл з почуттям глибокої вдячності. Тепер вона тут, близько від нього, їй аж ніби чути, як він дихає за стіною в реанімаційній; хай там що, а Даринка вірить, що присутністю своєю вона йому не зашкодить, більше того, бути їй тут

зараз конче потрібно, бути — щоб підтримувати його життя, його дух. Може, й станеться воно, оте саме чудо?

З часом, коли Механізатора перевели з реанімації знову в загальну палату, дозволили Даринці навідати чоловіка, батька її дітей. Глянувши, обімліла: хіба це він? Лежав на постелі відкритий до пояса, в бинтах не зовсім свіжих, з якимось пристроєм, що шланг від нього тягнувся хворому до руки.

— Капельниця,— шепнула сестра.

Даринку вжахнули зміни, що сталися в його зовнішності. Той, кого вона знала повним здоров'я, кому вдавалося іноді бути навіть жартливим, веселим, лежав перед нею ніби погаслий. Очі — ті і не ті. Обличчя незвично побіліле, опале, безкровне, і голова йому стала така велика. Важкі, тягучі хрипи в грудях заглушують собою в палаті все. Нічого, крім тих хрипів, що раз у раз повторювались, то розпираючи груди, то спадаючи, мов ковальські міхи. І це хрипіння було чи не єдиним, що свідчило про наявність життя, життя, яке так могутньо бореться, боронить себе проти чогось страшного, зібравши в тягучий цей хрип всі сили людського організму. Так от як доводиться людині, коли вона опиняється віч-на-віч... із чим? Крик душив Дари-ну, крик розпачу, він ось-ось мав зірватись, вжахнути всіх, але вона не дала йому вибухнути, не дала відчаєві заволодіти собою, вона рівно випросталась у своїм білосніжнім халаті і навіть спромоглась виобразити на вустах щось недоречне, щось майже веселе, таке, що могло ним сприйматись як її, Даринчин, давній, ще безгіркотний дівочий усміх. — Андрієчку... Голубе...

Андрій упізнав її. Це вона вгадала по його напіврозплющених очах, з поглядом спокійним і ніби кудись приціленим весь час Помітивши Даринку, Андрій не зворухнувся, не подав голосу, а погляд його й далі був спрямований кудись у простір, у закуток стелі, наче звідти й на нього хтось дивився, тільки йому видимий і більш нікому. Що він там набачив у кутку стелі? До чого незрушно прикутий весь час його погляд? І чому,

крім хрипів, нічого вона не чує від нього? Невже він не спроможеться до неї ані на порух якийсь, ані на півсловечка?

Вона й далі вдавала з себе незлякану, майже безжурну, майже усміхнену. Палата не зводила очей з цієї відвідувачки, туго обтягнутої білосніжним халатом, що так відтіняв її смагляву вроду. Даринка не почувала нічиїх поглядів, тільки йому одному, тільки Андрієві обличчя її світилося в ці хвилини давньою степовою вродою. Біль і розпука мордують її, гадюками підповзають до неї звідусіль вдовинство й самотність, а вона стоїть така, яка йому потрібна, усміхнена, з гарячим карим блиском життя в очах,— стоїть така, якою він її кохав.

Не дочується цього разу від нього ні слова. Не ворухне його спалених вуст ані тінь усмішки, дарованої дружині, будуть лише розмірені, протяжні хрипи і рівно прицілений, мужній погляд, спрямований кудись... Погляд, якого вона раніше в ньому ніколи не помічала.

Не чіпай його. Не поруш цю зібраність, цю економно трачену енергію, що мовби понад безоднею навпомацки йде, шукає обережно рівноваги тіла й душі, але чи знаходить?

Дозволено було Даринці ночувати тепер біля нього в палаті, в кутку на стільцях. Хіба думала, що доведеться їй бути свідком того, як людина, та ще така близька, з останніх сил бореться за життя, повставши мовби проти самого зла світу. Ніч так мине, і друга, і третя настане, і все стоятиме біля нього той пристрій, що зветься капельниця і в якому Даринці вбачається то щось зловісне, то раптом обнадійливе. Перестав існувати для неї весь плин життя, що й далі десь там тече надворі, ніби нічого й не змінилося на планеті, лиш їй, Даринці, світ зімкнувся ось тут, біля нього в палаті, біля найріднішого. Тут перекуняє на кулаці, зморено передрімає, схоплюючись до кожного чийого-небудь стогону, а це ось схопилась, коли було вже, мабуть, за північ, і бачить, як покрадьки наближається до Андріє-вої постелі той худючий, зарослий, аж страшний Кібернетик... Підійшов, ще раз озирнувся, і раптом опускається, довготелесий, біля ліжка Андрієвого. Став на коліна,

вдивляється так пильно Механізаторові в обличчя, водночас дослухаючись до хрипів його розмірених, аж ніби механічних, що, може, нагадали йому рівними інтервалами поштовхи океану.

— Ви тримаєтесь так мужньо,— чує Даринка стишений, звернений до Андрія голос Кібернетика.— Мене теж завтра кладуть на стіл, під загальний наркоз.. А такий страх обіймає: чи прокинуся? Скажіть, чим зміцнити свій дух?.. Скажіть...

— Не руште, не турбуйте його,— з'явилась поруч з Кібернетиком Даринка.— Йому й так важко.

Кібернетик у покорі встав, вибачився, і, щось нашіптуючи, нахнюплено почовгав до своєї постелі.

А погляд Андріїв став раптом шукати Даринку, і коли вона, боячись зачепити капельницю, підсіла до нього на краєчок ліжка й, нахилившись, голубливо торкнулась Андрієвої руки, очі його враз ожили, налилися світлом життя, тільки це життя мало тепер ви гляд сльози: чистої, великої. По якійсь миті сльозина зірвалась і покотилась по щоці... Неспроможний змахнути її, хворий ледь помітно ворухнув головою і далі довго, невідривно дивився на свою Даринку. Крізь хрипи, все такі ж протяжні, сильні, вона раптом вловила від нього, скорше вгадала, ледве чутне:

— Живіть дружно.

Вона обмерла від цих слів, схожих на заповіт.

Вночі під липами стояла вантажна машина, прибувши з далеких полів. Гурт чоловіків, з вигляду механізаторів, вкривав у кузові брезентом домовину, зроблену в колгоспній майстерні,— поруч з дорослими поралося й хлоп'я, мовчки, діловито.

— Тепер ти старший, Сергійку,— мовив один із дорослих до малого.— Будеш як батько... Ось хто по-людському жив...

Укрили і тільки стали рушати, як просто з-під коліс машини пружно випурхнули тих двійко диких качат, що тут були прижилися,— разом в одну мить випурхнули й шугнули в повітря, понад липи нічні.

У скорботній мовчазності виїхали люди за місто, де їм навстріч війнуло вітром польовим і запахло цвітом придорожніх акацій. Хлоп'я тислося в кутку кузова біля матері. Вона обкинула його хусткою, вже вдовин-ською, поклала йому руку на плече. Ось він, Дарино, твій малий господар, віднині. Сам напросився, щоб їхати, а тепер сидить нахнюплений по-дорослому, мовби й не вірячи в те, що сталося і що відбувається.